

ПІДСИЛЮВАЛЬНІ ЧАСТКИ У ВОЛИНСЬКО-ПОЛІСЬКИХ ГОВІРКАХ

На матеріалі збірника текстів «Голоси з Волинського Полісся» розглянуто функціонування підсилювальних часток у волинсько-поліських говірках, що є дієвим засобом виділення (підкреслення, наголошення) важливого для діалекто-оповідача певного слова у зв'язних розповідях. Усі виявлені частки поділені на дві групи: власне підсилювальні частки та ті, які змінили свій статус, напр., із вказівних та заперечних на підсилювальні (*аж, ба, вже, же (ж), навіть, не, -но, ну, от, ото, то, ще*), а також ті, що стали частками внаслідок переходу із займенників, прислівників, сполучників та вигуків (*а, ай, але, ах, вам, все, га, геть, ех, і (й), мені, о, ой, ох, саме, собі, та, так, таки, там, тобі*). Використання цих слів у поєднанні з мімікою, жестами, логічним наголосом, інтонацією дає можливість виділяти потрібне оповідачеві слово.

Ключові слова: зв'язне мовлення, підсилювальні частки, інтер'єктивізація, стилістичне використання підсилень.

Результати деяких досліджень, здійснені лише на матеріалі літературної мови, часто можуть бути уточнені й доповнені студіями над говірками, оскільки літературна мова і діалектна – це дві самодостатні мовні системи, що розвиваються паралельно, лише дещо впливаючи одна на одну.

Постановка наукової проблеми та її значення. Відмінності між літературною мовою і народною існують навіть серед службових слів, зокрема і часток. Серед них виділяють групу, вживану для підсилення (виділення, підкреслення, наголошення) окремого слова, рідше цілого вислову. Для найменування таких часток використовують назви: *підсилюючі* [4 I, 336], *підсильні* [5, 158], *підсильно-видільні* [3 I, 408], а останнім часом за ними закріплена назва *підсилювально-видільні* [2, 332; 7, 724]. У наведених авторами прикладах найчастіше згадані *же (ж), аж, вже, навіть, і, й, та, таки, -бо*. Окремо подають ще *оклично-підсилювальні* (*як, який, що за, що то за*) [6, 503] та *експресивно-підсилювальні* (*адже, адже ж, просто, де там, куди там, от уже*) частки [2, 332]. У цій статті використовуватимемо термін *підсилювальні частки* для найменування усіх слів у такому підсилювальному значенні. Особливості їхнього вживання залежать

не тільки від мовного стилю, а й від мети оповіді та від ідіостилю письменника чи діалектоносія.

Для встановлення стилістичної ролі цих часток у говірках, зокрема волинсько-поліських, обрали тексти, уміщені у збірнику «Голоси з Волинського Полісся» [1], де представлені розповіді діалектоносіїв із 60 населених пунктів (після цитат із цього видання в круглих дужках указуємо лише сторінку), а також подали інші принагідні записи.

Наскільки нам відомо, докладного аналізу говіркових підсилювальних часток ще не було проведено.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Як уже зазначали, уживання підсилювальних часток насамперед залежить від ідіостилю письменника (у красному письменстві) та від особливостей мовлення кожного діалектоносія (у розмовному стилі). Деякі діалектоносії уживають надмірну кількість підсилювальних часток, а деякі досить обмежено. За нашими спостереженнями, найбільше таких часток у мовленні тих, хто зовсім не користується літературною мовою, оскільки вони закінчили декілька класів початкової школи або й зовсім не відвідували школу і постійно живуть у говірковому оточенні, тому «не зв'язані» літературними рамками.

Наприклад, у першому уміщеному в збірникові «Голоси з Волинського Полісся» тексті [1, 14–16] спостерігаємо широке використання часток: серед 656 слововживань виявлено 66 часток, із яких понад 70% підсилювальних, тобто досить висока частотність. Для порівняння обрали наугад інший текст: 735 слововживань [1, 324–328], що містить 102 частки, з яких 58 підсилювальних, тобто більше половини.

Підсилювальні частки можна поділити на дві групи за походженням: власне частки (*же, аж, навіть, не*) та слова, однозвучні з іншими частинами мови (*а, і, ой, собі*), що стали частками внаслідок інтер'єктивації. Більшість часток цієї другої групи СУМ подає як омоніми: *аж*¹ частка – *аж*² сполучник, *але*¹ сполучник – *але*² вигук – *але*³ частка, *геть*¹ прислівник – *геть*² вигук – *геть*³ частка, *ж*¹ частка – *ж*² сполучник, *то*¹ сполучник – *то*² частка, хоч і непослідовно, бо інші схарактеризовані як багатозначні слова, пор.: *ой* – вигук, частка, *уже* прислівник, частка, *ще* – прислівник, частка.

*У волинсько-поліських говірках підсилення створюють
за допомогою таких слів, що є власне частками*

Частка **аж** уживана в препозиції до слова, яке його підсилює (контактно або дистантно): *Аж ба́чу ка́бан ди́киї та́киї здо́ровий, шо пра́мо аж, ну, ну, ку́рова!* (176). Перед глухими приголосними кінцевий звук [ж] частково або повністю оглушується: *Ну аж^ш то зам^шке лоп!-лоп!* (24); *Аш тут тико у́же черес метрув три...* (132); *Аш то вж'е д'вери́ луп!* (28). Зрідка ця частка може бути підсилена іншою часткою: *Аж^ш і прийі́ж':ейут'* (18).

Частка **ба**, що підкреслює «упевненість мовця у важливості або винятковості повідомлюваного» [6, 504], в аналізованих текстах засвідчена один раз: *А во́на ка́же : ба са́л'датуку, тико раз в р'ік* (50).

Частка **вже** підкреслює названу дію, ознаку, обставину чи кількість і вживана лише в препозиції: *Вж'е ми ота́к'і поро́би'л'ис'а* (16); *Ну вж'е шчи́таї ч'етверо́ суток си́д'у* (24); *Чуйу, шо хтос' л'ізе, а йа вж'е ї ни́ дши́у* (328). Ця частка може бути підсилена іншими частками, пор.: *Вже ї отстра́дал'и́* (14); *То вж'е ж ми́ пропа́демо* (16). Це одна із найбільш уживаних говіркових часток, про що свідчить надмірна кількість її використання у багатьох оповідях: *Бо вже ми вже торгуйемо у́грами да́вно* (72); *Вже наб'равса го́рилки да вже їде ме́н'і с'у́да* (58); *Вже майу́ де́йет' вже деса́ток, то вже ме́н'і ко́нец' вже* (186). Фонетичний варіант *уже* в досліджуваних говірках засвідчений украй рідко: *Аш тут тико у́же черес метрув три...* (132) і не залежить від кінцевого звуку попереднього слова.

Частка **же** (**ж**) уживана у постпозиції, підкреслюючи значення слова, після якого стоїть, причому **ж** після слів, що закінчуються голосним звуком, а **же** приголосним: *Во́ни ж'ни́ би́дло* (22); *Йа ж да́л'і Лу́ца не бу́ла; В'ін же зо́гнийе* (16); *Знав же, шо так бу́де*. Перед наступним глухим приголосним **ж** частково або повністю оглушується: *Шо ж^ш то во́ни́ нас му́рут'* (18) 'мучать'; *То ш то ми́ будемо так му́ч'итис'а* (16); *Х'іба ш' те́пер та́к'іх ни́ма?* (28), пор. оглушення перед сонорним (перед паузою): *Дума́йу, а мо́же ш, ра́н'ани?* (176). Частка **же** досить часто підсилена своїм фонетичним варіантом **ж** (**ш**): *Вин же ж з:у́бами* (178); *Те́пер же ш хма́рно* (172); *Тут хаз'айу́вали ро́к'ів же ш с'к'і́л'ко?* (314), що не можна визнати редуплікацією. Зрідка **же** в неозначених займенниках може

стояти між коренем і словотвірною часткою *сь*: *Йа¹кимжес'¹ дивом врату¹вавса; Од кома¹ру чимжес'¹ на¹мазавса.*

Частка *навіть* стоїть як у препозиції, так і в постпозиції до слова, яке підсилює: *А грошеї вс'іх так і не од:а¹ла до с'од'н'а нав'іт'¹; І то йа¹ нав'іт'¹ ч'ула (136); Пошла во¹на по су¹с'ітку, бо нав'іт'¹ і мене в¹дома то¹д'і ни бу¹ло (104); Нав'іт'¹ ви¹хот'те за нейу над'в'ір (110).* Ця частка у деяких говірках зазнає усичення (синкопа): *Нат' ни з¹нала, шо ка¹зати; Хата згу¹ри'ла, нат' увечк'і в хл'іви згу¹р'іли (404).*

Частка *не* теж зрідка виконує підсилювальну роль, хоч її кваліфікують як суто заперечну. Волинсько-поліські говірки іноді засвідчують уживання підсилювального *не* при іменниках та прислівниках, пор.: *А ти¹пер, Господи!, то ни¹має¹ ни¹миру, од¹не дру¹гого йак муг¹ло, то вту¹пило (410)* ‘живуть без миру, немає миру’; *Вже не полу¹чайец':а, вже ни¹заробу⁰тку ни^ема (236)* ‘живуть без заробітку’; *То хлопц'і ни¹зараз приве⁰дут музи¹кантов* ‘одразу приведуть’. Ця частка може бути підсилювальною і перед дієсловом, напр., перед обома частинами дієслівного складеного присудка, пор.: *Ми не мог¹ли не ска¹зати* ‘мусили казати’; *Вун не мух не приї¹ти* ‘змушений був прийти’ та ін. (у таких випадках дослідники вказують лише на нейтралізацію заперечення [6, 505], хоч це звичайне підсилення). Добре помітна підсилювальна роль *не* перед дієсловами у таких прикладах: *Дуже кра¹с'іво нак¹рито [церкву], був купол, вс'о йак ни¹має¹ бути, к'руглий купол с хрис¹том, вс'о йак ни¹має¹ бути (366),* тобто ‘як має бути, як повинно бути’ (*ни*, фонетичний варіант *не*, тут нічого не заперечує, а лише підсилює значення дієслова, тобто це звичайна підсилювальна частка); *Наї¹мали [для будівництва церкви], али вже о¹там цеглу чи шчика¹турил-и там вже пума¹гал-и, л'уди пид¹носил-и, йа сама худил-а ден' у ден', ма¹ши¹ни йід¹нейі не рузгру¹зил-и цегли, шоб йа ни пума¹гала (444),* тобто помагала кожну машину розвантажити; *І де не^u... ни во¹зив – не¹добре, ї сла¹ба, ї вже ви^eсохла, шкура ї кос'т'і (422),* тобто возив скрізь; *Шо то¹но ни робили, ни ч'верили хлопци з д'івками перед^m Но¹вим роком!*, тобто робили всякі збитки. На думку респондентів, особливу чемність виявляють звертання такого зразка: [До перехожого:] *Ви не^u скажете, йак прої¹ти до с'іл'іраді?* Іноді таке *не* надає всьому вислову навіть стверджувального значення, пор.: *І при¹шов д'іт и на ми¹не : йа ти¹б'і ни ка¹зав! (296),* тобто попереджав же ж тебе.

Частка ні: *Не^н приш^{ли} ни^н разу, не^н загл^{ану}ли ни^н ра^{зечку} до ме^{не}. У досліджуваних говірках досить відчутно підсилювальна частка ні (звучить як *ни*) відрізняється від заперечної ні (звучить переважно як *н'е*): *Н'е, йа не хо^{дила}, ни но^{гойу} не була на^{тому} ве^{с'іл':і}. У цих прикладах н'і (ни) можна замінити іншою підсилювальною часткою і (й).**

Частку -но використовують переважно для пом'якшення наказів, однак вона зрідка виконує і підсилювальну роль, зокрема після дієслів дійсного способу та часток: *Ну пу^{їду-но} йа (320); Хаї-но п^{риїди} ти до ми^{не}...*

Частка ну – одна із найуживаніших у досліджуваних говірках, недаремно представники інших регіонів вважають, що волиняни завжди “нукають”: і коли погоджуються, і коли підшуковують потрібне слово, і просто коли починають свою розповідь (*ше не запра^{гли}, а вже пога^{н'айут'}*). Приклади підсилювальних часток зі збірника текстів: *Ну йа толком то ни зна^{йу}, шо то ву^{но} та^{ке} (64); Ну йа т^{рохе} зл^{а'кавса} (176); Йа д^{умаїу}, ч'о^{го} тої св'іт по^{зич'аній?} Ну ч'о^{го} тої св'іт по^{зич'аній?} (84). Таке ну може бути підсилене іншим підсиленням з ї: *Ну ї во^{на} каж'е (16); Ну ї нас бил'е вел'ми^е (14); Ну ї так ми^е муч'ил'ис'а (18).**

Частку от СУМ кваліфікує як указівну і як підсилювальну; зауважимо, що межа між цими значеннями досить умовна, а деякі частки можна визначити як підсилювально-вказівними. У волинсько-поліських говірках підсилювальне *от* ужито насамперед перед займенником: *От вин вз'ав їейі врату^{вав} (102); От во^{ни} нас завез^{ли} (22); Та ї в'ін ка^{зав} : от зна^{шов} та^{кого} ма^{сла} (150); пор.: От пороб^{л'у} шо-ни^{бут'} – с^{ни^е}на бол'ит' (14). Зрідка *от* засвідчено з протетичним: *І вот тої рос^{казує} сву^{їе}, тої сву^{їе} (440). Ця частка може поєднуватися з іншими підсилювальними: Ну от йа л'аг^{ла} (398); А от йа ни зна^{йу}, чо так си^{ло} звец'^а (62); І вот с^{тало} розвид^{н'етис'а} (106).**

Частка ото може мати вказівне і підсилювальне значення (див. СУМ), грань між якими досить нечітка, пор.: *Ку^{пили} ото^{дерва} и пус^{тавил}и тут на^{хутори} хату (162). Це з розповіді про давнє будівництво, коли респондент не показує рукою на будівельний матеріал, а лише повідомляє про колишнє, тому частка не вказівна, а підсилювальна. Порівняйте інші приклади: Беремо уг^{ра}... ото берем ми уг^{ра} и по с^{пинк'і} [проводимо] (72); В нас ото насел^{илис'а}*

с Пол'іс':а о то, с Чор'нобил'а (532) (в останньому прикладі першу частку *ото* можна було б визначити як указівну при показуванні місця поселення, однак розповідь записана від респондента, який тимчасово перебував у сусідньому селі, тому обидві частки суто підсилювальні). Ця частка може мати ще й своє підсилення: *Ото ж' на Три'ці'у вж'е о'той... 'нос'ла Три'ци с'ої ру'сални'ї ти'жден'* (34); пор. ще такий приклад: *Отото йа перел'а'калас'а* (202).

Частка *то* у волинсько-поліських говірках засвідчена переважно в препозиції перед уточнювальним словом: *То 'вельми' во'на була та'ка, шо в 'карти га'дала* (14); *То од'на 'баба с Кор'телос ли'ж'ела* (36); *Ну ї ти вже дала г'ім'їе то г'ім'їе, 'каже, ди'тини* (358); *Али 'п'їрид с'мерт'у то во'на попо'мучилас'а* (108), лише зрідка в постпозиції після займенника: *Коли'с' л'а'кали'є [русалками]... 'Йа-то... 'йа-то не 'бач'ила* (264); *То 'тоже дл'а чо'гос'-то во'но по'сипане* (420). Порівняйте поєднання з іншими підсилювальними частками: *То ш то ми'є 'будемо так 'муч'итис'а* (16); *За 'кислим моло'ком то ї 'ж'ети ни'довго* (140) та її редуплікацію: *'Тото було 'вашко в кол'гости на 'ферми... 'Тото ди'т'а на'мучилосо...* Лише за допомогою наголосу розрізняємо редупліковану форму *'тото* від однозвучних слів: *То 'то с'векор ми'н'ї рос'казував* (108) (перше *то* – підсилювальна частка, друге *то* – вказівний займенник) – *'Тото було 'добре на ве'с'іл':ї* (підсилювальна частка).

Частка *ще* у досліджуваних говірках звучить як *щче* або частіше *ше*: *Ше чо'го за'хочии?*; *А ще два'ці'атиї рік ми'н'ї насту'пив – моло'да була* (14); *Мат'у'ки за мат'у'ками, а щче тил'ї'гент!..* Поєднання з іншими підсиленнями: *'Того ц'ї'дилка щче ї 'тикати сер'пом* (452); *І йа ще ш моло'да* (202).

Підсилювальні частки, що виникли внаслідок інтер'єктивациї

Частка *а* засвідчена переважно на початку висловлення: *А моло'да 'хетрайа була* (22); *А во'ди ш'ни'є було* (34); [Ви ходили в школу?] *Не хо'дела ї де'н'очка, ї пувде'н'очка не була. <...> А чо'го? А в нас д'їтво'ра була ма'ла* (184). Зауважимо, що деякі лексикографи *а* у подібних випадках кваліфікують як сполучник, іноді з уточненням *приєднувально-підсилювальний* для питальних речень (СУМ I, 2). На нашу думку, у наведених вище прикладах *а* – підсилювальна частка. Підсилення також наявне в таких конструкціях: *Ро'бели, то'д'ї ро'бели а*

ро|бели, а те|пер вже дожи|вайу (184). Таке *a* може бути вжите між іменниками, прикметниками, прислівниками та дієсловами, маючи приєднувально-підсилювальне значення, пор.: по|года а по|года, пус|ти а пус|ти го|нук 'неслухняний', |добре а |добре, |били а |били.

Частка *але* зрідка вживана лише на початку речення: |Али |п'ірид с|мерт'у то во|на попо|мучилас'а (108); |Ал'е во|ни йак і|дут' у |м'істо, то во|не <...> ко|нопл'е |с'імйе при|суш'уйут', і во|на та|ко ї |ки^едає [в рот] (204).

Частка *все* в препозиції: В нас в |хат'і все вечор|ниці| зби|ралис' (326), частіше підкреслюючи інтенсивність якоїсь ознаки (Свик|руха ста|вала все сер|дит'ішою) або надмірність якихось дій (А во|на все |ходить по ха|тах. І с|кул'ко |мона?).

Частка *і* (*й*) як на початку, так і в середині речення, але завжди в препозиції до слова, яке підсилює: І т|реба ми|н'і си|д'іти в капе|зе! (14); І ба|ште йак, с|мерти ни|ма, и |доси жи|ву, і вс'ак на |мене (66); О|так і пере|ходил'и |тийї ог|н'і (38). У зв'язному мовленні ця частка іноді звучить як *и*: И шо хоч' ро|б'е (14); |Вийшла х|мара, зда|йец':а, и ма|лен'ка х|мара (30), після голосних може переходити в *й* (*й*): И так ву|но ї пу|шло (152); За|брал'и^е то ї го|лодни мо|рил'и ї |бил'и (14). Зауважимо, що в досліджуваних говірках *й* найчастіше підсилює попередню підсилювальну частку: Ну ї по|думав (176); За|би^е в |жинку ше ї ди|тинку (30); Йа вам... шо йа вж'е ї и ни |помн'у [чи розпо-відала] (330), трапляється нагромадження цих часток: Ну ї і пу|шов тої чоло|в'ік за |нейу (108); Ну та ї вже при|йїхале (140).

Частка *та*: |Але |мати при|казує: та при|хот'те – тут нида|леко (346), часто поєднуючись з *ї*: Та ї ви|в'іла пири|п'ілоїка |діти (252). У частині говірок *та* звучить як *да*: Да ми запл'а|ти^ел'и (168); При|д'іте да вс'і пови|черайїм (346); Ну да ї там при|шов в'ін в |шатци (242), а *да* ї має ще варіанти *ди* і *та де* *ї*: |Кожни заб|рало сво|йе ди ї пу|йїхало, а ми|не са|му ди ї пу|к'їнули (404); Де ї во|на д|разу, |Вал'а, приси|лайе тис'мо (166).

Частка *так* як підсилювальна у текстах ужита лише один раз: |Ето бу|ло в п|рошлум ро|ці, так го|ден шес'т' |вечора (176).

Частка *таки* переважно в постпозиції: То |би^ел'и^е нас, |вел'ми та|ки |би^ел'и (16); В'ін ку|пив вс'ім тром |дочкам [землю] в |тейї та|ки |пан'і (456).

Частку *там* визначаємо як підсилювальну, коли відсутня вказівка на місце дії: И: на|ко|сив то|го ше |ситнику там ко|рови

п'ідсте^л*и*^е*ти*^е (162); *То там* ^д*ума*^й*иш*-^д*ума*^й*иш* (238); *Але там вже* в ^й*ого* ^й*е* ^т*ий^і *пуд^п*анки*, чи ^й*ак* ^н*ази^в*алис[']*а там во^н*е* (242); *Но йа* ^б*ула* ^м*ала*, ну, ^м*оже* [показавши на внучку]. *А* ^д*е там та[']*ка!* – ^м*енша* ^б*ула* (294); *Ої то* ^н*ида[']*леко там Пул[']*ма* (116).********

Частка **вам** однозвучна з формою Д. в. займенника *ви*: *От* ^г*уз[']*м'іте*, ^й*а[']*ка* ^в*ам* ^п*равда*.**

Частка **мені** однозвучна з формами Д.-М. в. займенника *я*: *Гл'а[']*ди* ^м*и[']*н'і* : ^в*то[']*писа* – ^д*у[']*дому* ^н*и* ^п*ри[']*хот'*; *І* ^т*реба* ^м*и[']*н'і* ^с*и[']*д'іти* в ^к*апе[']*зе!* (14); *Вже* ^н*аб[']*равса* ^г*о[']*ри[']*лки* ^д*а* ^в*же* ^ї*де* ^м*е[']*н'і* ^с*'у[']*да* ^д*о* ^к*а[']*чок* ^м*и[']*шати* (58); *І* ^в[']*ни* [бджоли] ^м*и[']*н'і* ^п*о[']*ли[']*т'іли* – ^н*а[']*зат* ^н*и* ^п*ри[']*ли[']*т'іли* (440); *Ої* ^т*реба* ^м*и[']*н'і* ^в*же* ^ї*ти* ^д*у[']*дом* (50).***********************

Частка **тобі**, однозвучна з формами Д.-М. в. займенника *ти*, у текстах збірника “Голоси з Волинського Полісся” ужита лише раз: *А* ^т*о[']*д'і* ^ш*о* – ^ч*обут[']*к'е* ^б*у[']*ли[']*е* ^т*о[']*б'і*? (258).*****

Частка **собі** засвідчена у двох фонетичних варіантах: *За[']*йіхали* в ^л*'іс* – ^п*лачу* ^с*и[']*жу* ^с*о[']*би* (404); *А* ^п*отим* ^й*а* ^п*о[']*думала* ^с*'б'і* (214); *І* ^в*ивч'или* ^с*'б'і* ^т*а[']*ку* ^м*ову* (234).*****

Частка **геть** (у північній частині волинсько-поліських говірок звучить із кінцевим твердим приголосним) у препозиції до слова, яке підсилює: *Гет'* ^б*уде* ^х*о[']*дити* ^п*о* ^б*о[']*лоту* ^ш*у[']*кати*, ^н*о[']*гами* ^т*оп[']*кати* [чорниці] (392); *А* ^н*аше* ^п*оле* ^г*ет* ^б*у[']*ло* в ^л*'іси* (266); *Та[']*ки* [']*вел[']*ми* ^н*и[']*сок* ^в*ел[']*ик'і*, ^ш*о* ^н*е* ^м*о[']*жна* ^г*ет* ^б*у[']*ло* ^з[']*йіхати[']*е* (264).*************

Частка **саме** конкретизує особу, підсилює ознаки та обставини, про які повідомлення в реченні: *Саме* ^в*ун* ^т*ей[']*е* ^п*ок[']*рав*; *Ро[']*дилас'а* в ^м*ене* ^п*ер[']*шій* ^в*нук* ^М*и[']*кола* ^н*а* ^с*аму* ^М*и[']*колу* [свято] (122). Іноді ця частка оформлена з кінцевим *о*: *М'і[']*л'іц'і[']*йа* ^б*у[']*ла* ^н*е[']*да[']*леко* ^т*ам* в ^с*ел'і* ^с*а[']*мо* ^т*о[']*д'і* (438).*************

Цю групу підсилювальних часток поповнюють вигуки, що вжиті без будь-якого емоційного відтінку, а тільки з метою підсилення; особливістю їхнього вживання є те, що у мовленні між ними та наступними словами відсутня пауза.

Частка **ай**: *Н[']*хаї* в ^д*о[']*ма* ^п*о[']*бачиш*. – *А* [']*н'е* (112).***

Частка **ах**: *А* ^в[']*ни* ^в*же* : *а* [']*сину!* (306).

Частка **га**: *Т*и* ^ш ^к*оро[']*ви* ^д*у[']*дом* ^ї*дут!*, ^й*ак* ^п*ос[']*л'і* ^о*пам'я[']*талас'а*. ^Д*у[']*дом* ^ї*дут*, ^г*а!* *А* ^й*а* ^й*іх* ^н*и* ^п*ус[']*кайу* (372).*******

Частка **ех**: *А* в [']*ін* [']*каже* : *е* [']*х* ^т*и*, ^д*у[']*раку* (150).*

Частка *о*: Ої ж'інка... О! то тре шукати, неўне, на ц'їлу облас'т' (446); Старавс'а бат'ко нас гудувати, шо ми ни були так'ї о нишчийї (326).

Частка *ой* найбільш поширена серед відвигукових, про що свідчать численні приклади: Ої було вс'ако (142); Ої треба ми'н'ї вже їти дудом (50); Во'на так каже : ої тої с'в'їт по'зич'ениї (84); Блуді'ла! Ої то нидалеко там Пул'ма (116); Ої бало котл'ета жарат' (184); [Чи були у вас відьми?] Ої ни'ма, Нас'т'у! – Йе, ої йе (64). Ця частка найчастіше вживана перед звертаннями: Ої мо'їа мат'інко! (116); Ої д'їду! А шо ви ви'дете? (66); Ої кумас'у! Йа тил'ко до мук'ї, а витр'їшка за руку хан! (52). Порівняйте ще такий приклад: Уї ди'ти'но, ти дур'на ї дур'на тво'їа робота (84), де уї можна розглядати як фонетичний варіант *ой*.

Частка *ох*: Ох мамоїко-зореїко! Музика г'раїе, а тийї сто'їет' св'а'х'ї. Ох то'д'ї шо зроби'ти? (36); Ох Господи, мучивс'а так, кор'мив вош'е (166).

Проаналізовані підсилювальні частки зі збірника текстів «Голоси з Волинського Полісся» зовсім не є свідченням того, що перераховані всі частки волинсько-поліських говірок, адже кожне село по-своєму гуло, в кожного діалектоносія свій стиль і свій ідіолект.

Висновки. У збірнику текстів «Голоси з Волинського Полісся» виявили 13 підсилювальних часток (*аж, ба, вже, же (ж), навіть, не, ні, -но, ну, от, ото, то, ще*), що за походженням є власне частками, деякі з яких змінили свій статус, напр., із указівних чи заперечних на підсилювальні, і 21 частка (*а, ай, але, ах, вам, все, га, геть, ех, і (й), мені, о, ой, ох, саме, собі, та, так, таки, там, тобі*), які такими стали внаслідок інтер'єктивації займенників, прислівників та вигуків.

І хоч оповідачі мають можливість виділяти інтонацією та силою голосу і навіть мімікою й жестами окремі слова, підкреслюючи їх важливість для оповіді (в написаних текстах цього зробити неможливо), однак уживання підсилювальних часток і надалі залишається дієвим засобом стилістичного виділення (підкреслення, наголошення) певних слів.

Джерела та література

1. Аркушин Г. Голоси з Волинського Полісся (Тексти) / Г. Аркушин. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 542 с. + 2 електрон. опт. диски (DVD).

2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
3. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – Ч. І. – К. : Рад. школа, 1965. – 424 с.
4. Курс сучасної української літературної мови / За ред. Л. А. Булаховського. – Т. І. – К. : Рад. школа, 1951. – 520 с.
5. Матвіяс І. Г. Курс сучасної української літературної мови : Морфологія / І. Г. Матвіяс. – К. : Рад. школа, 1962. – 164 с.
6. Сучасна українська літературна мова. Морфологія / За заг. ред. акад. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1969. – 584 с.
7. Українська мова. Енциклопедія. – К. : «Укр. енцикл.», 2000. – 752 с.
8. СУМ – Словник української мови : В 11 томах. – К. : Наук. думка, 1970–1980.

Аркушин Григорій. Усилительные частицы в волинско-полесском говоре. На матеріалі збірника текстів «Голоси з Волинського Полісся» розглянуто функціонування усилительних частиць в волинсько-полесському говорі, що являється дійсним засобом виділення (підкреслення) важкого для розповідача визначеного слова в зв'язних текстах. Все виявлені частини розділені на дві групи: власне усилительні частини і ті, які змінили свій статус, напр., з указательних і отрицательних на усилительні (*аж, ба, вже, же (ж), навіть, не, -но, ну, от, ото, то, ще*), а також ті, які стали частини в результаті переходу з местоименій, наречій, союзів і междометій (*а, ай, але, ах, вам, все, га, геть, ех, і (ї), мені, о, ой, ох, саме, собі, та, так, таки, там, тобі*). Використання цих слів в поєднанні з мимікою, жестами, логічним ударенням, інтонацією дає можливість виділяти потрібне розповідачу слово.

Ключевые слова: зв'язна речь, усилительні частини, інтер'єктивізація, стилістичне використання усилень.

Arkushyn H. Intensifying Particles in Volyn (Polissia) Dialects. On the materials of the collected texts “Voices from Volyn Polessia” the functioning of the intensifying particles in Volyn (Polessia) dialects has been analysed. These dialects are an important way of emphasizing (distinguishing) of the most prominent word for the dialect teller in coherent stories.

All identified particles are divided into two groups: intensifying and those which changed their status, for instance from demonstrative and negative into intensifying (Ukrainian particles *аж, ба, вже, же (ж), навіть, не, -но, ну, от, ото, то, ще*), and also those which became particles as a result of the transformation from pronouns, adverbs, conjunctions and interjections (Ukrainian particles *а, ай, але, ах, вам, все, га, геть, ех, і (ї), мені, о, ой, ох, саме, собі, та, так, таки, там, тобі*). The usage of these words in a combination with mimics, gestures, logical stress and intonation gives a teller the opportunity to make the emphasis on a necessary word.

Key words: coherent speech, intensifying particles, stylistic usage of intensifications.